

Reactie op bezwaren ingediend tegen wijzigingsvergunningen IM 07-001/01, IM 07-006/01 en IM 07-007/01 door niet belanghebbenden

Een groot aantal personen heeft bezwaar aangetekend tegen de besluiten van 11 september 2008, kenmerken DGM/SAS IM 07-001/01, DGM/SAS IM 07-006/01 en DGM/SAS IM 07-007/01. Deze besluiten zijn in overeenstemming met de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verleend.

Deze wijzigingsvergunningen zijn verleend krachtens artikel 23a van het Besluit genetisch gemodificeerde organismen Wet milieugevaarlijke stoffen (hierna: Besluit ggo) en artikel 9.2.2.3 van de Wet milieubeheer aan Wageningen Universiteit, te Wageningen en BASF Plant Science te Ludwigshafen, in Duitsland. De beschikkingen zijn op 15 september 2008 aan Wageningen Universiteit en BASF Plant Science verzonden.

Op 13 augustus 2008 en op 29 juli 2008 had Wageningen Universiteit respectievelijk BASF Plant Science daartoe strekkende aanvragen ingediend. De wijzigingen betreffen het toevoegen van drie nieuwe locaties waarop de kleinschalige werkzaamheden met de genetisch gemodificeerde aardappelplanten met een verlaagd amylose gehalte en met resistentie tegen de aardappelziekte *Phytophthora infestans* kunnen worden uitgevoerd. De nieuwe locatie van Wageningen Universiteit is gelegen in de gemeente Aa en Hunze (in de omgeving van Amen). De nieuwe locaties van BASF Plant Science zijn gelegen in de gemeenten Dongeradeel (in de omgeving van Dokkum) en Ferwerderadiel (in de omgeving van Marrum).

Tegen het besluit van 11 september 2008 konden belanghebbenden op grond van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) bezwaar indienen. Alleen bezwaren van belanghebbenden wiens belangen rechtstreeks betrokken zijn bij de gewijzigde beschikking(en) op grond van de Algemene wet bestuursrecht artikel 1:2, eerste lid worden uiteindelijk betrokken bij de uiteindelijke beslissing op bezwaar. Alleen bezwaren die gericht zijn tegen de wijziging zelf worden meegewogen in de besluitvorming.

PROCEDURE

Naar aanleiding van de bezwaren bent u (wel of niet belanghebbend), overeenkomstig artikel 7:2 Awb, in de gelegenheid gesteld deze mondeling nader toe te lichten. Van deze gelegenheid hebben enkele indieners van bezwaren gebruik gemaakt op 8 december 2008. Het verslag van de hoorzitting is aan alle aanwezigen toegezonden.

Wanneer ben je nu als persoon belanghebbende?

Of het Ministerie van VROM wel of niet de bezwaren meeneemt in de besluitvorming hangt mede af van het feit of de indiener belanghebbende is. In deze bezwaarschriftprocedure worden als belanghebbenden beschouwd die personen die binnen een straal van 100 meter wonen van de nieuwe locaties en kunnen aantonen dat ze in hun belang worden geschaad. De nieuwe locaties zijn gelegen in de gemeenten Aa en Hunze (07-001/01), Dongeradeel en Ferwerderadiel (07-006/01 en 07-007/01) en staan aangegeven op de kaart die bij de wijzigingsbeschikkingen zijn gevoegd. Ook (milieu)organisaties waarvan in hun statuten staat

aangegeven dat ze opkomen voor het milieubelang, kunnen als belanghebbende worden aangemerkt.

Bovenstaande betekent dat bezwaren van niet-belanghebbenden en bezwaren die niet direct zijn gekoppeld aan de nieuwe locaties niet meegewogen worden in de besluitvorming.

Waarom toch reactie op deze bezwaren?

Deze reacties vallen buiten de procedure en het Ministerie van VROM is niet verplicht om erop te reageren. Echter omdat VROM het belangrijk vindt om transparant te zijn, en VROM de betreffende personen wil informeren over deze wijzigingsbeschikkingen is ervoor gekozen om kort te reageren op de ingebrachte bezwaren en deze toegankelijk te maken voor iedereen op de website van VROM.

Hieronder vindt u een korte weergave van de bezwaren en onder elk bezwaar de reactie van het Ministerie van VROM.

1. Dhr Waalkens heeft aangegeven in een algemeen overleg biotechnologie in de Tweede Kamer van 11 september 2008 dat de aardappelziekte Phytophthora ook langs traditionele weg te bestrijden is.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op alternatieven voor genetische modificatie.

Ten overvloede: aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde planten mogen op basis van artikel 26 van de Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke effecten voor mens en milieu als gevolg van de werkzaamheden. Het bestaan van mogelijke alternatieven kan dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning

2. De gewenst stof amylopectine kan in overvloed gewonnen worden uit de waxy maïs.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op alternatieven voor genetische modificatie

Ten overvloede: zoals aangegeven onder 1. kan het bestaan van alternatieven geen reden zijn voor afwijzing van een aanvraag voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde organismen (ggo's) in het algemeen en dus ook niet voor een wijziging van een vergunning.

3. Het natuurgebied 'Noard-Frylân Bûtendyks' ligt maximaal 250 meter ten noordwesten van Ferwerderadiel, waar de geplande proefvelden met herbicidentolerante planten zullen komen te liggen. Bezwaarmakers maken zich zorgen over mogelijke drift van toegepaste bestrijdingsmiddelen op de vegetatie en broedvogels in de nabijgelegen kwelders.

Reactie: Het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt niet beoordeeld onder het Besluit ggo, dus gevolgen van de toepassing van bestrijdingsmiddelen kunnen geen reden zijn voor bezwaar tegen deze vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

Ten overvloede: het is niet het doel van de proeven de genetisch gemodificeerde aardappelen te testen op hun herbicidentolerantie. De aanvrager heeft ook expliciet in zijn aanvraag aangegeven dat er geen testen met herbiciden zullen plaatsvinden. Een mogelijke

drift van herbiciden naar het natuurgebied is hier dan ook niet aan de orde. Mocht de aanvrager wel herbicidentoetsen doen dan heeft hij daarvoor een proefonthefing nodig, hierbij beoordeelt het Ctgb (college voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden) de mogelijke effecten.

4. Bezwaarmakers stellen dat ze niet weten wat er in de bodem gebeurt en dat schimmels over kilometers verspreid kunnen worden. Men zit niet op gentech aardappels te wachten.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op effecten van ggo's op de bodem, en verspreiding van schimmels.

Ten overvloede: de mogelijk schadelijke effecten van de genetisch gemodificeerde aardappels zijn eerder beoordeeld onder IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007. Hieruit is gebleken dat er geen schadelijke effecten op de bodem zullen optreden door de groei van de genetisch gemodificeerde aardappels, ongeacht de plaats in Nederland waar de aardappels geteeld zouden worden. Ook voor de nieuwe proefveldlocatie worden dus geen schadelijke effecten verwacht.

De verspreiding van schimmels over lange afstanden is niet ongewoon. Dat is mede de reden waarom de aardappelziekte veroorzaakt door de schimmel *Phytophthora (P. infestans)* is een oomyceet) zoveel ziekte veroorzaakt in de Nederlandse aardappelteelt. De verspreiding van schimmels over lange afstanden is niet ongewoon. Dat is mede de reden waarom de aardappelziekte veroorzaakt door de schimmel *Phytophthora (P. infestans)* is een oomyceet) zoveel ziekte veroorzaakt in de Nederlandse aardappelteelt. Het feit dat schimmelresistente aardappelen op een andere locatie zullen worden uitgetest staat los van de verspreidingswijze van de schimmel en het testen vindt op dezelfde wijze plaats als het testen van *Phytophthora* resistentie van nieuwe biologische en conventionele aardappel variëteiten.

5. Bezwaarmakers maken bezwaar tegen de opmerking van de WUR dat de locatie grenst aan een habitatrichtlijngebied maar dat aardappel niet uitkruist met wilde verwanten en niet kan overleven in Europa. Bezwaarmakers verwijzen verder naar hun eerdere opmerkingen over effecten op de bodem en de drift van herbiciden.

Reactie: Er is voor IM 07-001 al eerder geconcludeerd dat er geen schadelijke milieueffecten te verwachten zijn als gevolg van de introductie van het ggo volgens de voorwaarden in de vergunning, ongeacht de plaats in Nederland waar de proeven worden uitgevoerd. Dit betekent dat de aardappels ook geen schadelijk effect zullen hebben op het nabijgelegen natuurgebied van de nieuwe locatie. Daarnaast kan aardappel niet uitkruisen met wilde verwanten die mogelijk aanwezig zijn in het nabijgelegen natuurgebied. Dus de genetisch gemodificeerde aardappel kan zich ook niet verspreiden en op die wijze mogelijke schade aanrichten in het natuurgebied. Dit geldt dus ook voor mogelijke schadelijke effecten op de bodem. Wat betreft de drift van herbiciden, zie hiervoor de reactie op 3.

6. Naar aanleiding van het boek 'Genetic Roulette' van de auteur J.M. Smith maakt bezwaarmaker zich grote zorgen over de gevolgen van gengewassen en wat deze teweegbrengen in de aarde, in de mensen en in onze kinderen en hun kinderen. De gevolgen zijn volgens bezwaarmaker niet te overzien.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op gevolgen van genetische modificatie in het algemeen.

Ten overvloede: Het is niet duidelijk welke gevolgen bedoeld worden. Indien bedoeld wordt de gevolgen voor mens en milieu: voor de werkzaamheden met de genetisch gemodificeerde aardappel is al eerder een vergunning afgegeven op basis van een grondige analyse van alle mogelijke risico's voor mens en milieu. Hierbij is geconstateerd dat de mogelijke risico's van introductie verwaarloosbaar klein zijn, ongeacht van de plaats in Nederland waar de proeven zullen plaatsvinden. Dezelfde conclusie geldt dus ook voor de nieuwe locatie waar de proef zal worden uitgevoerd. Er is dus geen reden om deze nieuwe locatie te weigeren.

7. Bezwaarmaker is tegen gentech en is van mening dat Nederland gentechvrij moet blijven.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

8. Bezwaarmaker voert aan dat het habitatrictlijngebied Drentsche Aa in de buurt van Amen ligt, waar het nieuwe proefveld van de WUR ligt. Ze vindt dit geen geschikt gebied om herbiciden te spuiten.

Reactie:: Het gebruik van bestrijdingsmiddelen wordt niet beoordeeld onder het Besluit ggo maar door het Ctgb, dus gevolgen van de toepassing van bestrijdingsmiddelen kunnen geen reden zijn voor bezwaar tegen deze wijzigingsvergunning.

Ten overvloede: de proef van de WUR, waar nu een nieuwe locatie voor is aangevraagd, is bedoeld om aardappelplanten te testen op hun resistentie tegen de schimmelziekte Phytophthora en niet om de planten te testen op hun tolerantie voor herbiciden. De aanvrager heeft dit ook expliciet in zijn aanvraag aangegeven. Er is dus geen sprake van het spuiten van herbiciden als gevolg van de genetische modificatie in de planten. Dit geldt dus ook voor de nieuwe locatie die is vergund.

9. Bezwaarmaker wil niet dat gentech aardappels op proefvelden worden geplant omdat bijen pollen over vele kilometers zouden kunnen vervoeren.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar op de verspreiding van genetische gemodificeerde aardappels via uitkruising door insecten.

Ten overvloede: de mate waarin uitkruising van aardappelen -door insecten of via een andere weg- kan plaatsvinden, staat beschreven in onderdeel 4.1 (*verspreiding van aardappel in relatie tot de dagelijkse praktijk van aardappelteelt*) van de beschikkingen IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007. Hierin staat verwoord dat aardappel heeft geen wilde verwanten heeft waarmee het kan uitkruisen en levensvatbare nakomelingen mee kan vormen. Uitkruising kan dus alleen plaatsvinden met andere cultuuraardappelen. Echter, uitkruising speelt in de aardappelteelt geen rol van betekenis. Er is geen reden waarom dit aspect wel een rol zou spelen als de proef op een nieuwe locatie uitgevoerd zou worden.

10. Bezwaarmaker wil niet dat gentech aardappels op proefvelden worden geplant omdat er veel opslag geconstateerd is bij de Amflora aardappel in Duitsland. Daarnaast zouden ook wilde varkens van de Amflora aardappel eten. Verder mag maïs -waartussen opslag van Amflora is aangetroffen- niet verkocht worden als veevoer in Duitsland.

Reactie: de bezwaren zijn gericht tegen de Amflora aardappel en niet tegen de onderliggende vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

Ten overvloede: als op de nieuwe locaties wilde varkens van de aardappels zullen eten, levert dit geen risico op. In de milieurisicobeoordeling van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007

is meegewogen of de zetmeelaardappels bij incidentele consumptie of vraat schadelijk zouden kunnen zijn voor (niet-doel)organismen, waaronder varkens. De conclusie was dat het risico van incidentele consumptie van de aardappels als gevolg van de genetische modificatie verwaarloosbaar klein is. Het niet verkoopbaar zijn in Duitsland van maïs waartussen opslag van genetische gemodificeerde aardappels is aangetroffen is een economisch argument. Zoals hierboven staat aangegeven is dit geen milieurisico.

11. Bezwaarmaker stelt dat amikacine onmisbaar is bij TBC bestrijding als laatste redmiddel.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar op de mogelijke gevolgen van de aanwezigheid van antibioticumresistentiegenen in ggo's.

Ten overvloede: Het is niet uitgesloten dat het *nptII* gen, dat codeert voor amikacine resistentie, per ongeluk in de aardappelplanten van de WUR terecht is gekomen tijdens de genetische modificatie. Mogelijk schadelijke effecten als gevolg hiervan zijn al eerder, bij afgifte van de vergunning voor de werkzaamheden, als verwaarloosbaar klein beschouwd door de commissie genetische modificatie (COGEM). Er is geen reden te veronderstellen dat het uitvoeren van proeven op een nieuwe locatie wel een risico met zich mee zou brengen.

12. Voordat het Europese hof uitspraak heeft gedaan over de prejudiciële vragen van de Raad van State inzake het locatiebeleid, had het Ministerie van VROM geen vergunningen moeten verlenen.

Reactie: De lopende procedure bij het Europese Hof in Luxemburg betreft niet de wettelijke grondslag om gentech in het milieu toe te laten. Dat is daar niet aan de orde. De prejudiciële vragen gaan over de wijze waarop de locatie van veldproeven openbaar wordt gemaakt voor derden, door middel van een openbare kaart. Zolang er nog geen uitspraak is van het Europese Hof over deze vragen, is het Ministerie van VROM gerechtigd om vergunningen en dus ook wijzigingsvergunningen te verlenen.

13. Bayer wil volgens bezwaarmaker geen gentechproeven meer doen in Europa. Waarom dan het aanvragen van deze vergunningen?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op de motivatie van de aanvrager.

Ten overvloede: aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde planten mogen op basis van artikel 26 van de Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke effecten voor mens en milieu als gevolg van de werkzaamheden. De motivatie van de aanvrager om zijn proeven uit te voeren wordt dan ook niet meegewogen en kan dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning.

14. Gentechgewassen kunnen voor besmetting zorgen van de biologische landbouw.

Reactie: Deze reactie is niet gerelateerd aan de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 .

15. Bezwaarmaker vindt het zeer ernstig dat zowel bij de WUR als BASF de gentech aardappelen worden besmet met *Phytophthora* via kunstmatige dan wel natuurlijke infectie om te kijken of de resistentiegenen tegen de schimmel werken. Dit zou absoluut niet mogen, de schimmel vormt een veel te grote bedreiging voor de omliggende gebieden.

Reactie: Bovengenoemd bezwaar heeft niet direct betrekking op de afgegeven vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

Ten overvloede: Het testen op ziekteresistentie via kunstmatige besmetting vindt plaats onder omstandigheden dat verspreiding wordt voorkomen. Het testen van resistentie van de genetisch gemodificeerde aardappelen tegen de schimmel *Phytophthora* gebeurt overigens op dezelfde wijze en onder dezelfde voorwaarden als het testen van resistentie in andere rassen (regulier en biologisch) die via klassieke veredeling zijn verkregen.

16. Het is niet bekend waar de proefvelden liggen, dit maakt het moeilijk voor belanghebbenden om bezwaar te maken. Zij weten namelijk niet of zij in een straal van 100 meter rondom het proefveld wonen. Daarom moet de exacte locatie van de proefvelden bekend gemaakt worden.

Reactie: Alle locaties waar de veldproeven zullen plaatsvinden, dus ook de nieuwe locaties, zijn openbaar. Een ieder wordt op de hoogte gesteld van de locaties waar de veldproeven gaan plaatsvinden via kennisgeving in dagbladen, provinciale kranten en via internet (www.minvrom.nl/ggo-vergunningverlening). Een ieder kan zich dus ook zelf op de hoogte stellen of hij binnen een straal van 100 meter rondom het proefveld woont en belanghebbend is. Bovendien worden de locaties weergegeven als een raster dat 100x zo groot is als de exacte locatie. Dit houdt in dat het aantal derden dat als belanghebbend kan worden aangemerkt groter is dan wanneer alleen de exacte locatie wordt weergegeven.

17. Ook is het volgens bezwaarmaker niet duidelijk of er een Natuurbeschermingswet bij het bevoegd gezag is aangevraagd. Dit lijkt noodzakelijk gezien de ligging van de nieuwe proefvelden.

Reactie: Hierbij wordt verwezen naar de vergunningen IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 onder 10.1 (*Natuurbeschermingswet 1998*). Hierin staat vermeld dat als een zogeheten habitattoets nodig zou zijn, dit de verantwoordelijkheid is van de aanvrager om contact op te nemen met het bevoegd gezag. Dit is in de meeste gevallen de Gedeputeerde Staten van de betreffende provincie. Dit is dus geen voorwaarde om de wijzigingsvergunningen te verlenen.

18. Er moet volgens bezwaarmaker een milieurisicoanalyse van de nieuwe locaties worden gemaakt.

Reactie: In het geval van de wijzigingen van IM 07-001, 07-006 en 07-007 is alleen sprake van het wijzigen van locaties waarop de veldproeven mogen plaatsvinden en is geen sprake van verandering van de oorspronkelijk uitgevoerde milieurisicoanalyse. Deze risicoanalyse was reeds uitgevoerd voor het hele Nederlandse grondgebied (CGM/080122-02). Er is dus geen reden een nieuwe risicobeoordeling uit te voeren voor de aangevraagde wijzigingen.

19. Bezwaarmaker is van mening dat we niet weten wat ggo's op afzienbare termijn doen in het menselijk lichaam en dat de risico's te groot zijn. Onze verantwoordelijkheid voor een gezond nageslacht en een gezonde aarde is groter.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen relatie met de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar heeft betrekking op mogelijke gevolgen van ggo's voor een gezonde aarde.

Ten overvloede: het is niet duidelijk welke gevolgen bedoeld worden. Indien bedoeld wordt de gevolgen voor mens en milieu kan gesteld worden dat voor de werkzaamheden met de genetisch gemodificeerde aardappel al eerder een vergunning is afgegeven, op basis van

een grondige analyse van alle mogelijke risico's voor mens en milieu. Hierbij is geconstateerd dat de mogelijke risico's van introductie verwaarloosbaar klein zijn, ongeacht de plaats in Nederland waar de proeven zullen plaatsvinden. Dezelfde conclusie geldt dus ook voor de nieuwe locatie waar de proef zal worden uitgevoerd. Er is dus geen reden om deze nieuwe locatie te weigeren.

20. Bezwaarmaker heeft kritische kanttekeningen van ethische, economische en milieuhygiënische aard. Deze bezwaren gaan onder andere over de koppeling van de GM producten met de verkoop van landbouwgiften door grote bedrijven, de moeite die de biologische landbouw heeft met ggo's, het feit dat er geen brede maatschappelijke discussie gevoerd is over de introductie van ggo's, en de schrikbarende zelfmoord onder Indiase boeren. Daarnaast draagt bezwaarmaker aan dat ratten afwijkingen krijgen door eten van gen-tech maïs, dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen niet daalt en dat de kleine boeren in ontwikkelingslanden voor zaden en bestrijdingsmiddelen afhankelijk zijn van de grote (ggo) bedrijven. Ook heeft hij bedenkingen over de effecten op de volksgezondheid en de biodiversiteit en is hij van mening dat bio-ingenieurs knutselen met het leven.

Reactie: De genoemde bewaren zijn bezwaren tegen genetische modificatie in het algemeen en hebben niet direct betrekking op de afgegeven wijzigingsvergunningen.

Ten overvloede: Aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde planten mogen op basis van artikel 26 van de Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke effecten voor mens en milieu als gevolg van de werkzaamheden met de gg aardappelen. Overige effecten kunnen dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning.

21. Bezwaarmaker is van mening dat de toestemming leidt tot de eerste introductie van ggo aardappelen in Friesland. De milieueffecten hiervan zouden ongewis zijn en met isolatieafstanden van 20 meter zou slechts een schijnzekerheid gecreëerd worden ten opzichte van aardappelpercelen buiten de proefgebieden

Reactie: Er is voor IM 07-006 en IM 07-007 al eerder geconcludeerd dat er geen schadelijke milieueffecten te verwachten zijn als gevolg van de werkzaamheden, ongeacht de plaats in Nederland waar de proeven worden uitgevoerd. Dit betekent dat de aardappels ook geen schadelijk effect zullen hebben op nabijgelegen aardappelpercelen in Friesland.

Ten overvloede: het betreft hier in tegenstelling tot de mening van de bezwaarmaker geen eerste introductie van ggo aardappelen in Friesland. In het verleden hebben al eerder veldintroducties plaatsgevonden onder verschillende vergunningen op in totaal meer dan 100 hectare. Het betrof hier met name werkzaamheden met ggo aardappelen met een verlaagd amylosegehalte.

22. Er is volgens bezwaarmaker onbekendheid over de rol van bitterzoet als mogelijke overdrager van ggo besmetting. Bitterzoet zou op een afstand van minder dan 20 meter van de proeflocaties kunnen voorkomen. Met bruinrot besmette aardappelen zouden ook bitterzoet hebben besmet en gezorgd hebben voor verdere verspreiding van bruinrot.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen directe relatie met de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar met verspreiding van de bruinrot bacterie.

Ten overvloede: bruinrot is een aardappelziekte veroorzaakt door een bacterie, die door besmetting via (onder andere) waterwegen op andere aardappelplanten en ook via bitterzoet overgedragen kan worden. Als bezwaarmaker spreekt van 'ggo besmetting', bedoelt hij

waarschijnlijk genoverdracht (uitkruising) vanuit de genetisch gemodificeerde aardappelen naar bitterzoet. Aardappel kan echter niet uitkruisen met bitterzoet. Bitterzoet kan dus ook geen overdrager zijn van zogenaamde 'ggo besmetting'.

23. Bezwaarmaker vindt dat de exacte locaties niet openbaar worden gemaakt en dat daarom ook niet de afstandsnorm van 250 meter tot beschermde gebieden kan worden gewaarborgd.

Reactie: De locaties worden openbaar gemaakt als een kaart van maximaal 100 keer de grootte van het proefveld. De afstand tot natuurgebieden wordt berekend met behulp van deze (grotere) kaart en bezwaarmaker kan dus ook zelf met behulp van de openbare kaart controleren wat de afstand van de locatie is tot natuurgebieden. Dat geldt ook voor de wijzigingsvergunningen waartegen bezwaar wordt gemaakt.

Ten overvloede: de 250 meter afstandsnorm is overigens geen verplichte norm voor de afstand tot natuurgebieden. De 250 meter is een afstand afgesproken in het kader van co-existentiafspraken voor maïs

(www.productschapakkerbouw.nl/files/PA_05062008_B40_coexistentie_teelt_2008.pdf) en zou dus kunnen gelden bij commerciële teelt van GM maïs. Deze afstand staat los van een eventuele afstand van veldproeven met GM aardappelen tot natuurgebieden.

24. Er is volgens bezwaarmaker grote onduidelijkheid over de monitoring: over de afstanden, termijnen, effecten op insecten, toenemend herbicide gebruik, gezondheidsrisico's en lange termijn effecten van de BASF wijzigingsvergunningen.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen directe relatie met de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar met aspecten van de oorspronkelijke vergunningen.

Ten overvloede: de wijzigingen voor de BASF vergunningen betreffen alleen het uitvoeren van proeven met gg aardappelen op twee nieuwe locaties in Friesland. De beoordeling van mogelijke milieurisico's van de proeven met de GM aardappelen, de wijze waarop wordt gemonitord en de termijnen waarover wordt gemonitord, heeft al eerder plaatsgevonden onder IM 07-006 en IM 07-007. Hiervoor is al eerder een vergunning afgegeven. De vergunde aanvraag –inclusief monitoringsplan- en de vergunning zelf zijn in te zien op www.minvrom.nl/gggo-vergunningverlening. Deze zelfde monitoringsplannen zijn van toepassing op de werkzaamheden op de nieuwe locaties.

25. Bezwaarmaker vraagt zich af wat er na afloop van het experiment (waarvan de aanvrager aanneemt dat het eenmalig plaatsvindt) gebeurt met de opslag en de grond.

Reactie: Bezwaarmaker wordt voor deze reeds eerder beoordeelde aspecten verwezen naar het antwoord op 24. en de hierin genoemde website. De vereisten wat betreft opslagbestrijding zijn ook van toepassing op de werkzaamheden op de nieuwe locaties.

26. Bezwaarmaker vraagt zich af hoe het met de schaderegeling is geregeld.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen directe relatie met de wijzigingsvergunningen, maar met de schaderegeling.

Ten overvloede: elk bedrijf, dus ook in geval van BASF en WUR, is in zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke zin reeds aansprakelijk voor (milieu)schade die is toegebracht door activiteiten van het bedrijf. Omdat BASF en WUR al juridisch aansprakelijk zijn, is het opnemen van een aansprakelijkheidsclausule in de vergunning in het kader van het Besluit ggo niet mogelijk.

Daarnaast is onlangs in het kader van de co-existentie afspraken in de primaire sector (www.productschapakkerbouw.nl/files/PA_05062008_B40_coexistentie_teelt_2008.pdf) overeenstemming bereikt over de instelling van een schadefonds voor eventuele restschades bij telers als gevolg van ggo-besmettingen waarvan onduidelijk is wie daarvoor aansprakelijk is. Dit aspect is trouwens niet specifiek voor de nieuwe locaties in Friesland en kan daarom geen punt van bezwaar zijn tegen de wijzigingsvergunningen.

27. Biologische en dynamische landbouwers gaan er van uit te werken zonder gentechactiviteit in hun buurt. Bezwaarmaker vraagt zich af of het niet beter zou zijn speciale gentechgebieden aan te wijzen waar proefvelden geen hinder geven voor boeren, natuur en milieu?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen directe relatie met de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar met keuzevrijheid van boeren

Ten overvloede: het instellen van zowel ggo als ggo-vrije zones in het kader van ruimtelijke ordening wordt bemoeilijkt door de keuzevrijheid van de producent om die gewassen te kunnen telen die hij wil, of deze nu ggo zijn, biologisch of conventioneel. Binnen elke gemeente moet deze keuzevrijheid blijven bestaan. Ook de Europese Commissie zegt dat het vanwege de keuzevrijheid van de telers verboden is om ggo-vrije regio's in te stellen. Producenten kunnen natuurlijk wel met burens afspraken maken over wat ze zullen telen. Dit staat iedereen vrij.

28. Toestaan van gentechproeven belet eventuele boeren die willen omschakelen naar biologische productiewijze in hun vrije keuze.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007. Bovendien is niet gemotiveerd waarom het toestaan van gentechproeven met de gg-aardappelen boeren belet om te schakelen naar een biologische productiewijze.

29. De aangemelde locaties bevinden zich in directe nabijheid van natuurgebieden. Bezwaarmaker vraagt zich af of wel in voldoende mate rekening is gehouden met gevaren voor deze natuurgebieden, zoals door verspreiding van zaden, van de aardappel zelf of door dieren.

Reactie: De COGEM heeft in haar advies CGM/080122-02 aangegeven dat bij het uitvoeren van een milieurisicobeoordeling voor een veldproef zij ervan uitgaat dat alle relevante geografische, klimatologische en ecologische omstandigheden die zich in Nederland kunnen voordoen, zich ook daadwerkelijk in de nabije omgeving van het proefveld kunnen voordoen. Dit betekent dat de COGEM in haar adviezen over IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 ook de mogelijke risico's van de ggo's op nabijgelegen natuurgebieden heeft beoordeeld en als verwaarloosbaar heeft ingeschat.

30. Bezwaarmaker vraagt zich af of een periode van één jaar braakliggen na de gentech aardappelen voldoende is om de zaden –die 10 jaar in de bodem kunnen overleven– onschadelijk te maken.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar op de beschikkingen IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

Ten overvloede: voor aspecten over overleving en verspreiding van aardappelen wordt verwezen naar deel 4.1 (*verspreiding van aardappel in relatie tot de dagelijkse praktijk van aardappelteelt*) van de beschikkingen IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

31. Bezwaarmaker vraagt zich af of testen op de zetmeelsamenstelling van aardappelen op Friese klei relevant is voor aardappelen die niet op Friese klei worden geteeld.

Reactie: Dit bezwaar heeft betrekking op de motivatie van de aanvrager om proeven uit te voeren op de nieuwe locaties. Aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde planten mogen op basis van artikel 26 Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke effecten voor mens en milieu als gevolg van de werkzaamheden. De reden waarom de aanvrager zijn proeven wil uitvoeren op Friese klei wordt dan ook niet meegewogen onder het Besluit en kan dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning

32. In de biologische landbouw zijn voldoende alternatieven voorhanden, onder andere de aardappelsort Bionica blijkt zeer resistent tegen de aardappelziekte Phytophthora. Bezwaarmaker vraagt zich af of de Minister de vergunning gaat annuleren omdat eenzelfde resultaat is bereikt met traditioneel geteelde aardappelen?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging maar op alternatieven voor genetische modificatie.

Ten overvloede: aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde planten mogen op basis van artikel 26 Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke effecten voor mens en milieu als gevolg van de werkzaamheden. Het bestaan van mogelijke alternatieven kan dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning

33. Op 10 september 2008 zijn afspraken gemaakt over uitbetaling van geleden schade door ggo's door middel van het co-existentie restschade fonds. Over vervolgschade in de keten is echter nog geen duidelijkheid, hiervoor wordt een apart traject gestart. Bezwaarmakers verwijzen hierbij naar een brief van het ministerie van LNV van 10 september 2008, kenmerk DL. 2008/2234. De biologische sector wil graag ggo-vrij blijven. In de biologische sector wordt daarom geen gebruik gemaakt van genetisch gemanipuleerde organismen of afgeleiden daarvan (EG/2092/91). Is BASF dan wel de WUR bereid om de extra kosten te betalen voor de biologisch producten welke zich in de buurt van een gentechbedrijf bevinden?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op mogelijk economische schade.

Ten overvloede: elk bedrijf, dus ook in het onderhavige geval BASF en de WUR, is in zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke zin al aansprakelijk voor (milieu)schade die is toegebracht door activiteiten van het bedrijf. Omdat BASF en WUR al juridisch aansprakelijk zijn, is het opnemen van een aansprakelijkheidsclausule in de vergunning in het kader van het Besluit ggo niet noodzakelijk.

34. Verschillende –ook buitenlandse- afnemers van biologische producten van onze boerderij hebben aangegeven geen producten meer te willen afnemen indien er binnen een straal van 2 kilometer van ons bedrijf sprake is van gentech-activiteit. Bezwaarmaker vraagt zich af of de Minister zich bevoegd acht toch deze vergunning af te geven zonder dat gevallen van vervolgschade afdoende zijn geregeld?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op mogelijk economische schade. Zie hiervoor de reactie op 33.

35. Er wordt in de beschikking volgens bezwaarmaker niet concreet aangegeven op welke wijze de te nemen maatregelen aangaande verwijdering van opslag, werkwijze tijdens oogst en groei, traceerbaarheid van op het veld aanwezige dieren, onafhankelijk worden gecontroleerd. Vindt er voldoende en onafhankelijke controle plaats op de monitoring door de aanvrager en is deze monitoring 100% sluitend?

Reactie: Voor bovengenoemde maatregelen wordt verwezen naar de maatregelen zoals genoemd in IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007. Deze zijn van ook van toepassing op de wijzigingsvergunningen. Toezicht op uitvoering van de bepalingen zoals genoemd in de vergunning, inclusief het monitoringsplan, vindt plaats door de VROM inspectie.

36. Volgens bezwaarmaker erkent BASF dat zij in de toekomst haar gentech-activiteiten wil concentreren in Amerika en Azië. Verder worden de meeste zetmeelaardappelen verbouwd in de provincies Groningen en Drenthe. Bezwaarmaker vraagt zich daarom af waarom de proeven met zetmeelaardappelen (IM 07-006/01) op Friese klei worden uitgevoerd.

Reactie: Dit bezwaar heeft betrekking op de motivatie van de aanvrager om proeven uit te voeren op de nieuwe locaties. Aanvragen voor werkzaamheden met genetisch gemodificeerde organismen mogen op basis van artikel 26 van de Wet Milieubeheer alleen maar worden afgewezen op basis van mogelijk schadelijke milieueffecten als gevolg van de werkzaamheden. De reden waarom de aanvrager zijn proeven wil uitvoeren op Friese klei wordt dan ook niet meegewogen en kan dus geen reden zijn voor afwijzing, dus ook niet bij een wijziging van de vergunning.

37. Als men klimatologisch gezien toekomstgericht kijkt, zullen volgens bezwaarmaker de oogstomstandigheden een steeds grotere kostenpost gaan worden. Bezwaarmaker vraagt zich af of het niet beter is in te zetten op een kortere groei- en afrijpingstijd in plaats van genetisch te sleutelen aan aardappelen om deze *Phytophthora* resistent te maken?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op alternatieven voor genetische modificatie. Zie hiervoor de reactie op 1.

38. De productie van waxy zetmeel vergt teelt van speciale aardappel rassen, een goed alternatief is waxy zetmeel uit maïs. Bezwaarmaker verwijst hierbij naar een rapport van het LEI, van de Bont *et al*, 2007, rapport 6.07.17: ISBN 90-8615.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 maar op alternatieven voor genetische modificatie. Zie hiervoor de reactie op 1.

39. Opslag in het navolgende jaar moet worden verwijderd en vernietigd. Bezwaarmaker vraagt zich af of er bepaald is wat er met de ingezaaide vervolggewassen gebeurt wanneer er opslag in het veld in het navolgende jaar van de gentech-proef wordt aangetroffen? Wordt dit geconsumeerd, gebruikt voor de biovergister of wordt dit of vernietigd?

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007, maar op ggo werkzaamheden in veldproeven in het algemeen.

Ten overvloede: in de vergunningen van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 is als voorwaarde opgenomen dat het gebruikte perceel moet worden braakgelegd (een ander gewas geteeld) en dat opslag verwijderd moet worden tot één jaar na het laatste jaar dat opslag is waargenomen. Opslag dient tijdig verwijderd te worden. Dit houdt dus in dat eventuele opslag niet in een vervolggewas terecht kan komen. Er zijn dus ook geen restricties voor toepassing van de oogst van het vervolggewas. Zelfs in het geval er enkele opslagplanten in een vervolggewas terecht zouden komen, is in de milieurisicobeoordeling van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007 geconstateerd dat dit geen risico voor mens en milieu is.

40. Bezwaarmaker vindt dat er geen proefvelden meer moeten bijkomen. Er wordt ingegrepen in de natuur, waarvan de gevolgen niet zijn te overzien en onze kinderen er de dupe van kunnen zijn. Ook wordt er straks voedsel gegeten dat niet meer bij ons lichaam past. Het hooghouden van een positie als marktleider in pootgoedaardappelen en andere gewassen mag onder geen beding voorrang hebben boven de gezondheid van mens en milieu.

Reactie: Dit bezwaar heeft geen betrekking op de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007. Voor verdere reactie wordt verwezen naar reactie op 6.

41. Bezwaarmaker verwijst naar een artikel getiteld 'Hoe planten reageren op genetische manipulatie, van D. Sprangers uit Antroposana, nummer 4, oktober 2008. Dit artikel gaat over onverwachte effecten van ggo's.

Reactie: Het is onduidelijk hoe dit artikel gerelateerd is aan de vergunningen tot wijziging van IM 07-001, IM 07-006 en IM 07-007.

Ten overvloede: Onverwachte effecten van ggo planten die niet zijn voorzien in de risicoanalyse worden opgemerkt tijdens de verplichte monitoring tijdens de veldproeven. Hiervan wordt jaarlijks een verslag opgesteld dat openbaar is (www.minvrom.nl/ggo-vergunningverlening). Als er onverwachte effecten worden opgemerkt die schadelijk zijn voor mens en milieu, moeten deze direct worden gemeld aan de Minister. Toezicht op naleving en inspectie bij onverwachte effecten vindt plaats door de VROM inspectie.